

INDÍGENES DE LES DUES RIBES

Resistents enfront de projectes extractivistes a Guatemala
i Hondures visiten el País Valencià per a conèixer les lluites
compartides i aportar la seua experiència i testimoni

INDÍGENES DE LES DUES RIBES

A tot arreu on mirem ens envaeix la desolació. Ací el planeta mostra sense embuts les seues ferides. Més d'un segle d'activitat minera ha descarnat el paisatge i diversos forats de centenars de metres de profunditat han deixat a l'aire la capa freàtica, contaminant l'aigua i dessecant les fonts. El poble està envoltat de cinc mines a cel obert; la mitjana és de més de setanta hectàrees de superfície per cada explotació. El trànsit de camions amb la matèria primera és constant i, sobretot en dies de vent, la població queda submergida en un núvol de pols de sílice, cosa que afecta directament la seua salut. Podríem pensar encertadament que aquest tipus de situacions es donen en un context llatinoamericà, però seria un error pensar que només ocorre en l'altra riba de l'Atlàntic.

La situació descrita està situada a escassos cinquanta quilòmetres de la ciutat de València, a Villar del Arzobispo, una localitat que obri la porta d'accés a la comarca dels Serrans. Quina és la causa –o potser en són diverses?– que motiva la nostra sorpresa? Una pot ser la falta d'informació en temes que tenen a veure amb el nostre territori. D'altra banda, pot resultar més còmode per a la consciència pensar que aquestes situacions ocorren sempre lluny del lloc on vivim.

Aquest treball aborda alguns conflictes sobre el territori al País Valencià i a Centreamèrica, alhora que vol agermanar resistències organitzades a banda i banda. S'entén la solidaritat internacional com la idea de passar a l'acció en la defensa d'un sol territori i casa global: el planeta.

Durant el mes de novembre de 2019, l'associació Perifèries del Món, amb el suport de Brigades Internacionals de Pau, va dur a terme aquest exercici. Defensores del territori i persones pertanyents a resistències indígenes de Guatemala i Hondures van conèixer sobre el terreny conflictes i resistències al País Valencià. Representants de lluites contra projectes hidroelèctrics a Ixquis i mines d'or a San Rafael las Flores, integrants de la xarxa de guaridores ancestrals de Guatemala i defensores del riu Gualcarque a Hondures han compartit experiències i eines de lluita amb membres d'Ecologistes en Acció dels Serrans i persones defensores de l'Horta de València de la Punta, el Forn de Barraca a Alboraia, l'associació de veïns de Castellar i la Coordinadora per la Protecció de les Moles de Paterna.

Nota: Aquesta publicació ha sigut realitzada amb el suport financer de la Generalitat Valenciana. El seu contingut és responsabilitat exclusiva de Perifèries del Món i Brigades Internacionals de Pau, i no reflecteix necessàriament l'opinió de cap d'aquestes institucions i organitzacions.

Activistes al 'plantón' de la Resistència Pacífica d'Ixquis (Guatemala) frenant les obres d'un projecte hidroelèctric
 © Víctor Samayoa

Alejandra Tul i Julia Ixcoy venen de Guatemala però pertanyen a pobles originaris diferents. Tul és maia chuj i viu en una comunitat al nord de Huehuetenango, molt a prop de la frontera amb Mèxic. És integrant de la Resistència Pacífica de la Microregió d'Ixquis, on des de fa cinc anys intenten aturar un projecte hidroelèctric que preveu la construcció de tres rescloses. Ixcoy pertany al poble xinka i integra la Resistència Pacífica de Santa Rosa, Jalapa i Jutiapa, localitats que s'oposen a l'activitat minera de la multinacional canadenca Pan American Silver. Els testimonis de Tul i Ixcoy es reiteren al llarg de la geografia de Guatemala: allà on hi ha un projecte extractivista, hi ha una resistència indígena organitzada disposada a aturar-lo. Les conseqüències arriben ràpidament en forma de repressió i criminalització cap a aquests moviments per part del govern guatemalenc i les empreses beneficiàries.

Tul ens parla de l'empresa hidroelèctrica Energía y Renovación S.A., els propietaris de la qual –la família Castillo Hermanos– també ho són de la franquícia guatemalenc de Pepsi-Cola i la quasi totalitat de marques cerveseres nacionals, un fet que els integra en el G-8, tal com s'anomenen les huit famílies oligàrquiques que controlen bona part de l'economia del país. En 2009, no sols les dotze comunitats que integren la microregió d'Ixquis, sinó la resta del municipi de San Mateo Ixtatán, van dir "no" als projectes extractivistes en una "consulta de bona fe". Dos anys més tard, sense respectar aquesta decisió, el consell municipal (equivalent a un ajuntament) va donar llicències a tres projectes hidroelèctrics per a construir sengles rescloses, que

MAIES, XINQUES I VALENCIANES EN RESISTÈNCIA

Les resistents guatemalenques Alejandra Tul i Julia Ixcoy visiten la Punta amb l'excalde Ignasi Vázquez

acaparen i contaminen l'aigua necessària per al desenvolupament de la vida quotidiana de les comunitats chuj, q'anjobal i akateko. El projecte és finançat pel Banc Interamericà de Desenvolupament i el Banc de Desenvolupament Alemany (KFW).

En 2014 i 2015, respectivament, el govern de l'exgeneral Otto Pérez Molina va instal·lar un destacament militar i un altre de la policia en terrenys de l'empresa per a contrarestar l'oposició de la Resistència Pacífica d'Ixquis. Des de llavors, la vulneració dels drets humans en les comunitats ha sigut una constant. Fins al moment sumen sis assassinats, i denuncien violacions a les dones i amenaces de mort. No obstant això, gràcies a la persistència organitzada indígena, el projecte avança a ritme prou lent, constantment detingut per *plantons* –accions reivindicatives que bloquegen els accessos a les obres.

El relat d'Ixcoy se sosté en la dignitat reafirmada del seu poble originari, el xinka. L'oposició de 80.000 persones, que van mostrar la seua negativa als projectes miners en Santa Rosa, Jalapa i Jutiapa en diverses consultes municipals, ha portat a la realització de nombroses manifestacions i *plantons*, que han anat entrebancant l'activitat de la minera San Rafael S.A. (MINERASA), subsidiària guatemalenca d'un gegant en l'exportació de minerals preciosos, la canadenc Pan American Silver. L'extracció d'or, plata i zinc de la mina El Escobal ha contaminat, en només tres anys, tretze deus d'aigua, on es va detectar la presència de “metalls per sobre del permès”, segons les anàlisis realitzades pel Centre d'Informació i Assessoria Toxicològica de la Universitat San Carlos de Guatemala. L'estudi confirma “un alt contingut en arsènic” en el naixement, a

Los Chorros, que supera en un 355%, o en un 719% en el cas de la llacuna d'Ayarza, el llindar recomanat per l'Agència de Protecció Ambiental.

Kelvin Jiménez, advocat de la resistència xinka de San Rafael las Flores, assevera que fins hui més de 150 persones s'han vist afectades directament, entre assassinats, atemptats, segrestos i processos de criminalització. En 2013 es van patir “estats de setge” que van donar lloc a una desmesurada presència de l'exèrcit, amb llicència per a violar domicilis i fer detencions arbitràries en la cerca d'armes o explosius, un extrem que en la pràctica mai van aconseguir demostrar. La batalla legal del lletrat ha donat els seus fruits, qui relata: “La Cort Suprema va acceptar una empara que declarava il·legal la llicència de MINERASA. I en 2017, la Cort de Constitucionalitat va acceptar una altra empara que reconeixia el dret a la consulta prèvia, al qual obliga el conveni 169 de l'OIT; una actuació que no havia realitzat ni el govern ni l'empresa”. Des de llavors la mina ha cessat la seua activitat.

“VAM PERDRE LES NOSTRES CASES, PERÒ NO LA LLUITA PER DEFENSAR-LES”

Les dues defensores guatemalenques tenen una cita a l'Horta de València amb Ignasi Vázquez, exalcalde de la Punta, una pedania de l'Horta Sud, prop de la capital. Gran part de la pedania va ser arrasada entre el

2000 i el 2003 per un projecte d'ampliació del port de la ciutat. Van fer desaparèixer quasi 800.000 metres quadrats d'horta productiva i unes 140 alqueries van patir el mateix desenllaç. Com a conseqüència, més de cent famílies van haver d'abandonar no sols un territori –en molts casos ja treballat pels seus avis–, sinó també una forma de vida lligada a la terra.

El Port de València, que unes dècades abans va ocupar la seua platja i la del barri de Natzaret, no va deixar d'expandir-se i va projectar després una zona d'activitats logístiques (ZAL), per això *necessitava* el territori de la pedania de la Punta. El projecte va ser avalat per l'Ajuntament (Partit Popular) i afavorit pel Ministeri de Foment espanyol. A més, les vies de Renfe havien d'accedir al nou pol industrial i Iberdrola va construir-hi una subestació elèctrica per a portar l'energia al nou complex portuari.

El veïnat organitzat en l'associació La Unificadora va intentar aturar tota aquella maquinària corporativa i va plantar cara durant més d'una dècada a les pretensions de l'Autoritat Portuària de València (APV). La Unificadora, un cop desterrada, va continuar oposant-se a la realització del projecte. En 2009 el Tribunal Superior de Justícia de la Comunitat Valenciana (TSJCV) els va donar la raó i va declarar “nul de ple dret” el projecte. En 2015 el Tribunal Suprem (TS) va ratificar aquesta resolució i va sentenciar de nou la nul·litat del projecte. Tot plegat no havia servit per a res, i des d'aleshores el que havia estat horta productiva és un immens solar. “Vam perdre les nostres cases, però no la lluita per defensar-les”, afirma Mireia Vidal, que tenia tretze anys quan va ser expulsada de la seua casa en la Punta, juntament amb la seua família.

En els últims temps, el projecte torna a intentar-se dur a terme per part de l'Autoritat Portuària. El juliol de 2017, la Conselleria d'Obres Públiques i Vertebració del Territori va tornar a exposar-lo públicament amb l'aval de l'Ajuntament de València, aquesta vegada sota el mandat d'un govern d'*esquerres* (PSPV-Compromís), amb el nom de pla especial de la zona d'activitats logístiques. Per a evitar la seua materialització, unes trenta entitats –entre les quals trobem associacions veïnals, culturals, conservacionistes i agràries– han constituït la plataforma Horta és futur. No a la ZAL. ✱

Mina a cel obert en el turó Castellar, al municipi de Villar del Arzobispo 📷 Antoni Silva

Lorena Cabnal i Luis Súller a l'exterior de la mina de Villar del Arzobispo 📷 A. S.

“LA VOSTRA RIQUESA ÉS LA NOSTRA POBRESA”

Lorena Cabnal no dissimula l'estupor i la indignació als peus del gran cràter originat per una de les cinc mines que envolten Villar del Arzobispo. Davant seu, el turó Castellar mostra la gran ferida produïda per més d'un segle d'activitat minera: 200 metres més avall, la capa freàtica es deixa veure contaminada i escassa del vital líquid. Cabnal ve d'Iximulev –el nom amb què la cultura maia va designar Guatemala abans de la invasió per part de Castella–, pertany a la Xarxa de Guaridores Ancestrals del Feminisme Comunitari Tzk'at i va haver d'abandonar la seua comunitat a Santa María Xalapán (Jalapa), on es va instal·lar una empresa minera. Amb la mina van arribar els “estats de setge”, la militarització del territori, els assassinats a les defensores del territori i les amenaces. Li dol sentir l'agressió a la Mare Terra, també en aquesta part del planeta.

Al seu costat, Luis Súller, veí del Villar i activista d'Ecologistes en Acció dels Serrans, relata les conseqüències nocives per a la salut que origina la sílice suspesa en grans núvols de pols, “entre altres afeccions respiratòries, la més greu és la silicosi”, afirma, i continua: “Les nostres fonts s'estan dessecant, hem arri-

bat a comptar un trànsit de més de 300 camions diaris carregats d'argiles que passen per la porta de l'institut de secundària”. El final del trajecte dels camions és el clúster ceràmic de Castelló, una indústria que en els últims anys ha col·locat l'Estat espanyol al capdavant d'Europa quan parlem d'exportació. Dades de l'Institut Valencià de l'Exportació (IVEX) de 2013 indiquen que el 79% de les exportacions totals de l'Estat espanyol de productes ceràmics es van originar a les comarques de Castelló. D'aquest volum, un 92% correspon a la indústria de la rajola, concentrada en l'àrea delimitada entre Alcora, Borriol, Onda i Nules. Segons dades de l'Associació Espanyola de Fabricants de Rajoles i Paviments Ceràmics (ASCER), la producció ha anat creixent cada any a un ritme per sobre del 3,4% a partir de 2010, superant l'esglaó descendent que va suposar per a aquesta indústria el crack immobiliari dos anys abans.

“Aquest sector, sense el qual no s'entendria el paisatge industrial i econòmic de la nostra comunitat, va facturar 3.316 milions d'euros en 2017, dels quals 2.700 eren el resultat de l'exportació a més de 180 països. Hui és un 34% més productiu que abans de la crisi”. D'aquesta manera, en 2018, emfatitzava el

seu discurs Ximo Puig –president de la Generalitat Valenciana– en l'obertura de la Fira Internacional de la Ceràmica (Cevisama), en el recinte de la Fira de Mostres de València, quan aportava les dades extretes de l'estudi econòmic i financer de l'ASCER. En aquell mateix moment, i en el mateix lloc, encara que fora del recinte firal, un grup de set veïnes dels Serrans eren vigilades de prop per una unitat d'antidisturbis de la Policia Nacional espanyola. Desplegaven dues pancartes, en una de les quals es resava: “La vostra riquesa és la nostra pobresa”.

Les dades aportades pel president de la Generalitat contrasten amb el que rep la comarca dels Serrans a canvi de la ferida ecològica en el seu territori. Elvira Calatayud, propietària al Villar de la mina Filo, reconeix que la mina que va començar a explotar el seu avi en 1897 aporta actualment sis llocs de treball, inclòs el seu. En aquest sentit, Vicente Pórtolles, alcalde de la localitat fins 2019, tot i no aportar dades, assenyalava el sector miner com a “importantíssim per al poble”, alhora que lamenta que “la majoria dels camions provenen de Castelló” i no de la mateixa localitat. L'edil afirma que en mancar llicències municipals, “l'única cosa que es recapta són 7.000 euros d'una mina per l'ocupació d'un camí públic. La resta no paga res”, subratlla. Segons un informe tècnic de l'Ajuntament de Villar del Arzobispo al qual hem tingut accés, de les cinc explotacions mineres, dues no tindrien llicència municipal (les altres tres “es desconeix”), una no tindria declaració d'impacte ambiental, cap disposa de la declaració d'interès comunitari, cap té concedida la llicència d'emissions a l'atmosfera i a una d'elles no se li hauria concedit el permís d'explotació de mines. D'aquest document es conclou que la situació actual de les mines en aquesta localitat és clarament irregular. ✨

L'Horta Sud de València 📷 Lluïso Llorens

Empar Puchades rep la delegació d'Hondures i Guatemala a la seu de l'entitat veïnal 📷 María Bruna

“SOM LES INDÍGENES DE L'HORTA DE VALÈNCIA”

Empar Puchades es mostra agraïda de poder rebre en la Cebera, local de l'associació de veïnes de Castellar-L'Oliveral, de la qual és presidenta, diverses lideresses indígenes de Guatemala i Hondures. “En la defensa de l'Horta de València, cal ressaltar el paper primordial de les dones. Generalment hem estat al capdavant d'aquestes lluites”, afirma la dirigent veïnal. Castellar és una pedania de l'Horta Sud de València, envoltada de camps cultiu i alqueries; un lloc vinculat ancestralment al treball agrícola i a la terra com a manteniment. Puchades comença el seu discurs de benvinguda empatitzant amb una afirmació: “Nosaltres som les indígenes de l'Horta de València”.

La seua asseveració no està lluny de la realitat: ser i sentir-se part de la terra que cultiven i la seua defensa han sigut eixos sobre els quals ha girat la seua vida i la de multitud d'agricultors i agricultores que van nàixer i van treballar de la mateixa manera i en el mateix lloc on ho van fer els seus ancestres. Les agressions sobre el territori d'aquesta part de l'Horta

han sigut moltes. Puchades ja va viure un primer èxode amb onze anys, quan l'alqueria on habitava i les terres que ja cultivava el seu avi els van ser expropiades en 1965 per a la construcció del Pla Sud (un nou lloc per al riu Túria), dissenyat i dut a terme en plena època franquista. I relata: “Des de llavors, en la pedania de Castellar, hem hagut de parar diversos projectes que han fet perillar les nostres cases i hortes: tres plans d'actuació integrada (PAI) i la modificació del pla general d'ordenació urbana (PGOU). Ara, de nou, ens veiem amenaçades, en aquest cas pel Ministeri de Foment i la seua pretensió d'ampliar la carretera V-30 en la seua connexió amb el port”.

L'activista apunta com una de les conseqüències positives del treball de tants anys “la unió de les persones de Castellar enfront de les contínues agressions que hem patit”, i pensa que “s'han transformat consciències davant les evidents i contínues amenaces sobre el territori. Les meues veïnes comencen a qüestionar un *model de desenvolupament* que ha posat

en perill la nostra salut i forma de vida”. Puchades conclou, al·ludint a l'Ajuntament de València, que “és necessari que ens escolten i contemplen una altra política més respectuosa amb l'Horta. Hem d'exigir-los valentia i coherència a l'hora d'aplicar-la i no cedir a pressions ni interessos”, en referència a les reunions que està mantenint l'alcalde Joan Ribó amb l'Autoritat Portuària, i tem “la no reversió del sòl agrícola” que va quedar sota el ciment de la paralitzada ampliació del port de la ciutat.

En el local de la Cebera, comparteix també la taula Sandra Cael, dona maia-poqomchí que pertany a la Unió Verapacense d'Organitzacions Llauredors (UVOC), de Guatemala. “Treballem assessorant legalment indígenes que van perdre les seues terres durant la guerra, en Alta i Baja Verapaz, i Izabal, al nord de Guatemala. Així mateix, duem a terme tallers amb dones i de comunicació comunitària”. D'aquesta manera resumeix Cael el treball d'UVOC. “En 1983 vam perdre les nostres terres de cultiu en favor dels militars, que han desenvolupat monocultius de palma africana. Només ens van deixar els turons, i ara tampoc, perquè hi ha explotacions mineres”, denuncia. I afegix que, “durant els passats mesos de setembre i octubre, vam patir estats de setge en tres departaments que comprenen 22 municipis. La presència militar i policial no ha cessat des de llavors; hi ha hagut registres, violacions de domicilis i ordres de crida i cerca per a algunes defensores”. El seu relat es trenca quan fa referència a la seua situació personal, ja que recentment ha patit amenaces de mort: “Fa dues setmanes van ser a casa de la meua mare i li van dir que em matarien. Però no podem deixar de lluitar”. La seua veu s'apaga per les llàgrimes. 🌱

El desaparegut Forn de Barraca de l'Horta d'Alboraia 📷 Lucas Guerra

DRET A DECIDIR, AL RÍO BLANCO I A L'ALBORAIA

Lluís Fontelles es mostra doblement emocionat. D'una banda, pot estar dialogant amb Salvador Zúñiga Cáceres, membre del Consell Cívic d'Organitzacions Populars i Indígenes d'Hondures (COPINH) i fill de Berta Cáceres –líderessa lenca hondurenya guardonada en 2015 amb el premi Goldman, assassinada en 2016 per defensar el riu Gualcarque i oposar-se al projecte Agua Zarca, que pretenia construir quatre rescloses en el seu llit. D'altra banda, pot trobar-se amb ell en el mateix lloc on fins fa unes setmanes encara seguia en peus el Forn de Barraca, una alqueria de més d'un segle d'antiguitat, propietat de la seua família i de la qual només queden alguns enderrocs.

L'oposició del poble lenca i la comunitat de Río Blanco al projecte hidroelèctric de l'empresa Desarrollos Energéticos S.A. (DESA) és sostinguda des de fa anys, com també ho han estat la militarització, els assassinats i les amenaces; una resposta repressiva duta a terme pel govern hondureny i DESA, una empresa de la família Atala Zabalha. Zúñiga no dubta a fer-los “responsables directes de tot el que ha ocorregut en Río Blanco. Són magnats propietaris de grups financers, immobiliaris i grans accionistes d'equips de futbol com el Motagua de Tegucigalpa. Aquesta empresa és finançada per una macroestructura transnacional integrada per bancs europeus com l'FMO holandès, el Banc Centreamericà d'Integració Econòmica i el Banc Mundial. És un gegant al qual ens hem hagut d'enfrontar”, afirma, i posa en valor “la resistència i la gran organització del poble lenca, que, malgrat tot, ha aconseguit aturar un projecte de mort”.

Com a autores materials de l'assassinat a trets de Berta Cáceres van ser detingudes huit persones, entre elles un agent ambiental i el sots cap de seguretat de DESA, un policia militar, un extinent de l'exèrcit i sicaris a sou. Tant Salvador Zúñiga com les seues dues germanes, Berta i Laura, juntament amb el COPINH, porten des del 2016 batallant perquè la justícia hondurenya acuse també els autors intel·lectuals de l'assassinat. El 2 de

desembre de 2019 van ser condemnats set dels acusats entre trenta i cinquanta anys de presó. David Roberto Castillo, president executiu de DESA –en el moment del crim–, i que va ser detingut en l'aeroport de Tegucigalpa el març de 2018, quan pretenia fugir a Houston, segueix en espera de sentència. “Per a nosaltres és fonamental la condemna de Castillo, perquè vincularia directament els sicaris que van assassinar la meua mare amb la família Atala. Volen fer creure que es fa justícia amb la condemna dels sicaris, però és necessari anar més amunt i condemnar els qui realment van ordenar el crim”, conclou Zúñiga.

LA “MEMÒRIA COLLECTIVA” DEL FORN DE BARRACA

Lluís Fontelles s'ajup i agrana amb les seues mans part del sòl que trepitja el representant del COPINH. Es deixen veure les rajoles que pavimentaven el sòl de l'obra del Forn de Barraca, ara convertit en runa. Denuncia la falta d'informació i participació: “Ens hauria agradat decidir, que ens ho hagueren consultat abans de realitzar el projecte”. L'ampliació a tres carrils de la V-21, l'accés nord al port de la ciutat i la futura plataforma del tren d'alta velocitat (AVE) a Barcelona coincideixen en aquest punt. Això comporta no sols la desaparició del Forn de Barraca, sinó que també quedaran sota l'asfalt 62.000 metres quadrats d'horta productiva en els termes d'Alboraia i València. La seua importància ha sigut posada en valor pel pla d'acció territorial de l'Horta (PATH), que li atorgava “un elevat grau de protecció”.

Res d'això va ser tingut en compte pel Ministeri de Foment espanyol, regit paradoxalment per un valencià –José Luis Ábalos (PSOE)– que, una setmana després de ser nomenat ministre, el 15 de juny de 2018, en Consell

Lluís Fontelles i Salvador Zúñiga sobre les runes de l'antiga alqueria 📷 A. S.

de Ministres, va acordar sol·licitar la “urgent ocupació” en el procediment d'expropiacions dels terrenys afectats per l'ampliació de l'autovia, amb una despesa prevista de dos milions d'euros. Un dia abans, Foment va fer públic en el Butlletí Oficial de l'Estat la formalització del contracte amb la constructora Obrascón Huarte Lain S.A. (OHL) per 16.121.139 euros, que eixiran de les arques públiques. L'empresa, presidida per Juan Villar Mir, es troba actualment en deriva econòmica, des que en 2013 el llavors president i pare de l'actual, Juan Miguel Villar Mir –nomenat marquès pel rei emèrit–, declarara en l'Audiència Nacional espanyola com a imputat en la trama Gürtel. El seu nom apareixia en els “papers de Bárcenas” tres vegades, sumant una aportació de 530.000 euros en la “caixa B” del Partit Popular (PP). El condemnat en la mateixa trama de corrupció Francisco Correa va acusar OHL de finançar el PP a canvi d'adjudicacions d'obres.

Durant mesos, la defensa del Forn de Barraca i de l'Horta d'Alboraia ha sigut constant: s'han dut a terme concentracions i marxes reivindicatives. Des del 17 de setembre de 2019, desenes de persones secundades per col·lectius com ara Per l'Horta van ocupar el Forn i van acampar en els seus voltants per a impedir-ne l'enderrocament. Deu dies després, a les sis del matí, un centenar d'agents de la unitat d'antidisturbis de la Guàrdia Civil va desallotjar l'alqueria i va detenir quatre activistes, que després d'unes hores van quedar en llibertat amb càrrecs a l'espera de judici. Fontelles resumeix la dura experiència com “més d'una setmana de resistència durant la qual l'alqueria s'ha convertit en un símbol de les lluites pel territori, un espai d'aprenentatge popular i de memòria col·lectiva”. *

EN DEFENSA DE LES MOLES DE PATERNA

Final de la marxa que s'hi va celebrar el passat 16 de novembre
A. S.

El 16 de novembre, centenars de persones van recórrer el paratge natural del municipi de Paterna, molt a prop de la ciutat de València, plantant centenars d'agllans, que, amb el pas del temps i l'ajuda de la pluja i el sol, faran naixer multitud d'alzines –arbres que simbolitzen la flora mediterrània. L'acte, en part, tenia una connotació lúdica, encara que sobretot el sentit de la convocatòria era el reivindicatiu. Les Moles està amenaçada per un projecte que pretén construir-hi un macrocentre comercial de 375.000 metres quadrats, i el seu impacte afectaria el total dels 1,42 milions de metres quadrats del paratge. D'aquesta manera, es privaria Paterna d'un dels dos únics pulmons verds que li queden. L'altre és la seua horta. La resta del municipi està ocupat per polígons industrials, zones residencials i cinc centres comercials.

En el turó de les Moles hi ha boscos de pins, mesclats amb oliveres i garroferes, a més de bosc baix mediterrani. Paterna i altres poblacions limítrofes com la Canyada gaudeixen d'aquest gran espai natural per a fer esport, com la bici de muntanya o el *running*, a més de ser un lloc que convida al passeig i on les famílies solen fer menjars campestres els caps de setmana. Les Moles guarda altres tresors que tenen a veure amb la memòria col·lectiva, però també amb la històrica: és molt fàcil trobar-hi restes de trinxeres de la Guerra Civil Espanyola. A escassos cent metres hi ha l'anomenat "paredón de España", un mur on van ser afusellades 2.238 persones preses republicanes i anarquistes. El projecte Port Mediterrani o Intu Mediterrani està impulsat pel grup britànic Intu Properties. Inclou un minigolf, una pista d'esquí artificial, un aquari, una nòria, sales de joc, hotels, piscines, cinemes, restaurants i botigues de roba. És un dels últims macroprojectes que són he-

rència del govern del Partit Popular, qui el va declarar pla d'acció territorial estratègic (LLIGUE) en 2013. Des de llavors, més d'una vintena d'associacions veïnals, comerciants, grups ecologistes i col·lectius socials s'han organitzat per a impedir aquest projecte, posant en valor el paratge de les Moles i denunciant irregularitats en la tramitació. Consten setze informes desfavorables de diferents administracions, com el Ministeri de Foment espanyol, la Subdirecció General de Mobilitat o l'Agència Valenciana de Turisme.

Per a José Ordóñez, integrant de la Plataforma Paterna Respira, l'objectiu "és protegir el que queda, reforestar on siga necessari i preservar un espai lúdic per al poble de Paterna, on des de sempre hem anat a passejar, córrer, anar amb bici o fer un pícnic. En definitiva, salvar un espai per a gaudir i poder respirar". Ordóñez és el president de l'associació veïnal La Pinaeta, un grup d'habitatges que, en cas que es duga a terme el projecte, quedarà envoltat per dues autopistes i unes basses de laminació que canalitzarà l'aigua procedent d'un barranc. Segons el dirigent veïnal, "aquest projecte ve heretat d'una època en la qual el formigó s'associava al progrés. Ara no ens fan falta més habitatges ni sòl industrial, necessitem arbres", conclou. Enfront d'aquests arguments es troba el grup empresarial britànic Intu Properties, que assegura en el seu propi web que crearia 8.000 llocs de treball i aportaria una inversió de 860 milions d'euros. L'empresa ja té en marxa disset centres comercials en el Regne Unit i dos més en l'Estat espanyol. El 23 de desembre de 2019, va anunciar la venda de Port Venècia –un altre centre comercial alçat a Saragossa– per 475,3 milions d'euros a la societat immobiliària italiana Generali Shopping Center Fund.

Els beneficis econòmics del futur centre comercial contrasten amb les declaracions que van fer set re-

presentants veïnals de la Federació d'Associacions de Veïns de Paterna (Favepa) en una reunió mantinguda amb Gonzalo Chastel, representant de la promotora britànica a València, qui va dir que es reunia per a "recollir inquietuds". Certament

van afegir un grau més a la inquietud i van incrementar les seues desconfiances cap a "una empresa radicada a Luxemburg", que ofereix com a moneda de canvi llocs de treball. Assegurant que "és el mateix que, durant dècades, han al·legat altres centres comercials i polígons industrials instal·lats en el terme de Paterna", i posen com a exemple Bauhaus, un gran centre especialitzat en la llar, el taller i el jardí. "Només van contractar divuit persones del poble quan van arribar i en l'actualitat només en queda una", afirma José Luis Rodríguez, del barri de la Coma i president de Favepa, qui va explicar que la federació està posicionada, "de moment, en contra". Altres representants com el de la Canyada o l'Alborgí van mostrar un total rebuig a les pretensions d'Intu, i han assegurat que s'oposaran al projecte amb "dents i ungles".

En 2016, la "memòria ambiental" del projecte no va superar el vistiplau de la Conselleria d'Agricultura i Medi Ambient, i el grup britànic va veure frustrades les seues pretensions. Intu va recórrer la decisió al Tribunal Superior de Justícia de la Comunitat Valenciana, el qual l'octubre de 2019 va resoldre a favor del projecte. Després de mesos en suspens, la Generalitat Valenciana va anunciar el 21 de gener de 2020, en una nota de premsa, que la seua advocacia "presentarà un recurs de cassació al Tribunal Suprem contra la sentència del Tribunal Superior de Justícia de la Comunitat Valenciana (TSJCV) sobre Intu Mediterrani per a garantir la seguretat jurídica", argumentant que "la sentència xoca amb la legislació estatal i la directiva europea".

La Coordinadora per la Protecció de les Moles ha reprès les accions: ha proposat un projecte alternatiu i ha requerit que s'incloguen les Moles al Parc Natural del Túria, un fet que allunyaria definitivament les amenaces sobre aquest espai natural. *

“NO SOLS ESTEM SEMBRANT AGLANS, ESTEM SEMBRANT CONSCIÈNCIES”

ALEX VÁSQUEZ forma part de la Xarxa de Guaridores Ancestrals del Feminisme Comunitari Tz'k'at d'Iximulev (Guatemala). Durant el mes que va durar la gira organitzada per **Perifèries del Món**, va participar en trobades, col·loquis i xerrades al costat de defensores de Centreamèrica i el País Valencià. Lluny de l'adulació, posa l'accent tant en les absències que ha trobat en les resistències valencianes com en les vinculacions amb el moviment indígena de Guatemala

📷 **Jaume Ferrando**

Com t'has sentit durant aquest mes, en el qual has entrat en contacte amb resistències per la defensa del territori al País Valencià? Em genera molta indignació veure com opera el sistema capitalista i patriarcal sobre la vida de les persones. Em recorda molt a Guatemala, la decepció que vaig poder sentir cap a les autoritats valencianes encarregades de protegir aquests espais i el pacte de corrupció amb les empreses encarregades de dur a terme aquests projectes, sumat a la desinformació. També sento les absències en la lluita, en aquest cas duta a terme per organitzacions ecologistes [al·ludeix a l'acció realitzada en defensa de les Moles de Paterna]. Molt prop d'aquest espai moltes persones van ser afusellades durant la Guerra Civil i no se'n va fer esment. Això succeeix quan les lluites queden només sobre la taula i no comporten una ancestralitat d'una memòria col·lectiva. A part de tot el valor que suposa mantindre aquest espai verd, també cal reivindicar que aquest espai no ha de desaparèixer perquè és el lloc on van morir els nostres ancestres per defensar la llibertat. No sols estem sembrant aglans, estem sembrant consciències, les dels xiquets que aniran a les Moles. Què han de recordar d'aquest dia? No sols per què plantem arbres, sinó per què els sembrem en un espai amb memòria històrica, un lloc on les violències han operat sobre la població. Aquest espai no sols aporta oxigen, també aporta la memòria d'un poble que ha viscut aquestes violències. Realment creem un vincle amb el territori, si no ens adonem que possiblement aquests arbres van ser els últims éssers que van sentir la veu dels nostres avis quan els van afu-

sellar? Queda molt despolititzada la lluita si només reivindiquem les Moles com un espai d'oci, per a fer esport o on les famílies passen el cap de setmana.

Quines vinculacions hi has trobat amb Guatemala?

Hi he trobat resistències. Em vaig sentir enormement vinculada amb la lluita dels companys a Villar del Arzobispo; no m'ho esperava. Primer, no esperava que hi haguera mineria en aquesta banda; segon, tampoc esperava l'alegria de trobar gent que està resistint d'una manera coherent. Em va sorprendre veure que la mineria a cel obert ací també opera de manera il·legal. Em va alegrar trobar ací persones que no solament defensen el territori per ser ecologistes. Quan et sents part d'aquest territori perquè has nascut i crescut ací, on hi ha la teua història, on sí que tens la teua memòria històrica, és molt difícil que et deixes entabanar; hi poses més el cos. El benestar que generen les absències polítiques fa que, per exemple, el moviment feminista no sàpiga què passa a Villar del Arzobispo. No crec en un feminisme que només reivindica el cos de les dones i lleis, si no reivindica també la vinculació d'aquest cos amb la Terra. On viurem la llibertat dels nostres cossos, si desapareix el planeta? Per a qüestionar-se això fa falta molta rebel·lia i sospitar de la teua pròpia existència. Sembla que ací els pobles ja no tenen cosmogonia, que no hi ha una vinculació amb la Terra des del sentir. Hi ha un vici racional que no et porta a posar-hi el cos, com caldria fer-ho, perquè encara que no t'adones que t'estan llevant la vida. No dimensionar el que ocorre en les Moles o Villar del Arzobispo és un error, perquè no

sols afecta les persones que habiten aquest territori, ens afecta a tots els éssers del planeta.

Veus important l'intent de Perifèries del Món de posar-vos en contacte a defensores dels dos costats de l'oceà?

Sí, això és una cerca de coherència política per a deixar d'exotitzar-nos com a defensores del territori i per a desmuntar l'eurocràcia que s'ompli la boca d'acollir-nos en situació de risc polític. Com ens cuidaran, vostés, si no estan cuidant el seu territori ací? La solidaritat entesa així també és una altra merda que s'han de llevar les ONG. Fa la sensació que han d'ajudar-nos a nosaltres, pobretes índies. M'alegra veure que comencen a caure alguns vels que ens fan veure que la lluita i la solidaritat comença en el teu cos, en el teu territori. Nosaltres no hem vingut a fer una gira, sinó un camí cosmicopolític, perquè hem vingut a abraçar les lluites i les resistències que s'estan fent ací; no sols defensem drets humans, sinó la vida íntegrament. Es tracta de constatar una coherència política, que també convida a reflexionar les ONG, des de quin llenguatge polític s'estan plantejant els acostaments amb els pobles que resisteixen. Per a mi això no és una cosa bonica, important o potent, és una cosa urgent. És necessari, a vegades, deixar els congressos i anar a compartir el dolor i respirar el mateix aire que respiren les companyes de Villar del Arzobispo, que vagen a compartir la fam i la misèria de Guatemala, i així deixaran de ser tan flexibles amb l'estat nació colonial. Nosaltres això sí que ho hem portat a la pràctica i ho hem mantingut; per això ens manten, per això hi ha tanta sang vessada a l'altre costat de l'oceà en la defensa del territori. *

Directa

PERIFERIES

GENERALITAT VALENCIANA
Conselleria de Transparència,
Responsabilitat Social,
Participació i Cooperació

pbi Brigadas
Internacionales
de Paz

www.directa.cat
directa@directa.cat
FACEBOOK: La Directa
TWITTER: @La_Directa

661 493 117 - 935 270 982
Riera d'Escuder, 38, nau 1, planta 1
08028 Barcelona

Textos **Antoni Silva**
Coordinació **Paula Rodríguez**
Correcció **Èlia Olivan**

Fotografia **Victor Serri**
Maquetació i portada **Jose Téllez**
Edició **Jesús Rodríguez**